

О. І. Целуйко,
здобувач, Державний університет управління та технологій, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9782-5011

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.9.143

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ, ЯК ФАКТОРА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

О. Tseluiko,
Postgraduate student, State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine

PECULIARITIES OF STATE REGULATION OF FINANCIAL SECURITY AS A FACTOR OF SECURING NATIONAL INTERESTS OF THE STATE

У статті визначено, що держава виступає головним соціальним інститутом забезпечення безпеки особистості і суспільства. Для реалізації своєї функції захисту національних інтересів державні органи повинні бути наділені певними повноваженнями, ресурсами, силами і засобами. Ефективне правове регулювання державної фінансової безпеки як фактора забезпечення національної безпеки можливо лише в умовах сильного у військово-політичному і економічному сенсі держави. Однак тут є діалектичний зв'язок. Сильною і ефективною держава може бути тільки на основі головування в ній закону, який регламентує будь-яку діяльність в суспільстві, у тому числі і здійснення державної фінансової безпеки. Зазначено, що державна фінансова безпека може вносити свій внесок у вирішення завдань щодо забезпечення національної безпеки тільки в разі чіткої, узгодженої діяльності всіх його органів, що може бути здійснено тільки на основі якісного правового забезпечення. Обгрунтовано, що методологічні рішення повинні бути схильні до: недопущення того, щоб повноваження і функції одних контрольних органів вторгалися в компетенцію інших; забезпечення самостійності і незалежності державної фінансової безпеки; розроблені єдині принципи, що пронизують роботу державної фінансової безпеки в країні знизу доверху; встановити норми фінансових перевірок законності, ефективності та доцільності витрачання бюджетних коштів і використання державної власності її розпорядниками.

The article defines that the state is the main social institution for ensuring the security of the individual and society. In order to fulfill their function of protecting national interests, state bodies must be endowed with certain powers, resources, forces and means. In order for the state not to become a source of threats to national security, all its bodies must act strictly in accordance with the law, which is defined in the Law "On National Security of Ukraine" as the most important principle of the national security system. Among the many areas of state activity to ensure national security, the main, determining role is played by legal regulation and, in particular, the implementation of state financial security. Effective legal regulation of state financial security as a factor in ensuring national security is possible only in conditions of a strong military-political and economic sense of the state. However, there is a dialectical connection. A strong and effective state can only be based on the presidency of the law that regulates any activity in society, including the implementation of public financial security. It is noted that the state financial security can contribute to the solution of tasks related to national security only in the case of clear, coordinated activities of all its bodies, which can be done only on the basis of quality legal support. Reasonably methodological solutions should be inclined to the following issues: preventing the powers and functions of some control bodies from invading the competence of others; ensuring the independence and autonomy of state financial security; developed common principles that permeate the work of public financial security in the country from bottom to top; to establish norms of financial inspections of legality, efficiency and expediency of spending budget funds and use of state property by its managers. Thus, the task of implementing another principle of functional unification of all bodies based on national interests, which is most important for ensuring national security, can be solved. It is important that the entire system of unified state financial security in the country is based on common principles. Each region must have an independent body of state financial security. All this will have a beneficial effect on the regional security

of individual regions and on the national security of the country as a whole. In this case, the system we are building will be unique solely because it is built on the same principles of operation and solution of tasks, with a clear definition of control bodies and the division of functions and powers of each of them.

Ключові слова: держава, соціальний інститут, фінансова безпека, державне регулювання, національні інтереси.

Key words: state, social institution, financial security, state regulation, national interests.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Держава виступає головним соціальним інститутом забезпечення безпеки особистості і суспільства. Для реалізації своєї функції захисту національних інтересів державні органи повинні бути наділені певними повноваженнями, ресурсами, силами і засобами. Щоб саме держава не стала джерелом загроз національній безпеці, всі її органи повинні строго діяти відповідно до Закону "Про національну безпеку України" як найважливіший принцип функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Серед безлічі напрямів діяльності держави щодо забезпечення національної безпеки основну, визначальну роль відіграє правове регулювання і, зокрема, здійснення державної фінансової безпеки.

Ефективне правове регулювання державної фінансової безпеки як фактора забезпечення національної безпеки можливо лише в умовах сильної у військово-політичному і економічному сенсі держави. Однак тут є діалектичний зв'язок. Сильною і ефективною держава може бути тільки на основі головування в ній закону, який регламентує будь-яку діяльність у суспільстві, в тому числі і здійснення державної фінансової безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Актуальність вивчення фінансової безпеки держави пов'язана з економічними проблемами України на сучасному етапі розвитку: зростанням зовнішнього та внутрішнього боргу країни, підвищенням рівня інфляції та рівня монетизації, збільшенням обсягів зобов'язань суб'єктів господарювання тощо. Забезпечення національної економічної та фінансової безпеки не можливе без формування підходів до оцінювання їх стану. Найбільш розповсюджений на сьогодні в українській практиці є індикативний підхід, що має велику кількість переваг, проте не дає змогу комплексно проаналізувати і оцінити таке складне явище, як національна фінансова безпека. Таким чином, на сьогодні для України є актуальною проблема дослідження і розробки альтернативних методів і підходів до оцінки національної фінансової безпеки. Аналіз останніх публікацій вказує, що вагомий внесок у розвиток науки про економічну та фінансову безпеку зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Василик, О. Барановський, І. Бланк, Б. Бузан, З. Варналій, О. Власюк, С. Воронцов, В. Геєць, М. Єрмошенко, О. Жаліло, Я. Кириченко, Х. Мальгрема, Х. Моргензана, Г. Пастернак-Таранушенко та інші. Попри значну кількість публікацій, визначення особливостей держав-

ного регулювання фінансової безпеки, як фактора забезпечення національних інтересів державні так і не зроблено.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження особливостей державного регулювання фінансової безпеки як фактора забезпечення національних інтересів державні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕНЬ

Державна фінансова безпека може вносити свій внесок у вирішення завдань щодо забезпечення національної безпеки тільки в разі чіткої, узгодженої діяльності всіх його органів, що може бути здійснено тільки на основі якісного правового забезпечення.

Подолати ці суперечності, на наш погляд, покликане прийняття Закону про Концепцію єдиної системи державної фінансової безпеки, покликаний визначити методологічні засади формування і функціонування єдиної системи державної фінансової безпеки в країні в інтересах її національної безпеки. Його завдання має полягати в тому, щоб державну фінансову безпеку був представлений стратегічно. У ньому повинен бути закріплений комплексний і системний характер вирішення всіх виникаючих питань у цій сфері.

Концепція повинна бути розроблена на основі системної методології та функціонального підходу з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду. При цьому важливо також мати на увазі, що в разі розробки і прийняття Закону про державну фінансову безпеку в умовах відсутності ретельно продуманої Концепції контролю надзвичайно велика небезпека перекосу в сторону або надмірної його жорсткості, або необгрунтованого лібералізму, що може дуже дорого обійтися для національної безпеки країни [1]. Основні зусилля в законотворчій роботі повинні, на наш погляд, бути зосереджені на створенні Концепції єдиної системи державної фінансової безпеки в країні.

З питання формування єдиної системи державної фінансової безпеки в економічній і юридичній літературі ось уже кілька років ведеться наукова дискусія.

У науковому дослідженні проблем формування єдиної системи державної фінансової безпеки вихідними, як нам представляється, повинні стати такі концептуальні положення [2].

Перше. Основоположним при формуванні єдиної системи ДФБ повинні стати розмежування повноважень структур державної фінансової безпеки при проведенні

контрольно-ревізійної та експертно-аналітичної діяльності.

Друге. Зняттю суперечностей між структурами державної фінансової безпеки сприятиме чітке, законодавчо оформлене розмежування функцій державної фінансової безпеки, здійснюваного у формі внутрішнього і зовнішнього контролю всередині єдиної системи державної фінансової безпеки.

Третє. Важливою умовою при розробці єдиної системи державної фінансової безпеки на даному етапі є положення, підтримане науковою громадськістю: не порушувати нині чинне конституційне поле, не вносити до Конституції України поправок, що стосуються створення нових органів державної фінансової безпеки, а спробувати розмежувати і визначити місце і роль існуючих нині органів фінансового контролю в єдину систему державної фінансової безпеки.

Методологічного вирішення повинні бути схильні до таких питань:

- недопущення того, щоб повноваження і функції одних контрольних органів вторгалися в компетенцію інших;
- забезпечення самостійності і незалежності державної фінансової безпеки;
- розроблені єдині принципи, що пронизують роботу державної фінансової безпеки в країні знизу доверху;
- встановити норми фінансових перевірок законності, ефективності та доцільності витрачання бюджетних коштів і використання державної власності її розпорядниками [3, с. 363].

Іншою актуальною проблемою забезпечення незалежного фінансового контролю за ефективністю розпорядження бюджетними коштами на місцях є відсутність у рахункових палат нині реального права здійснення контролю відповідних територіальних органів виконавчої влади (Державної казначейської служби, податкових органів) з питань сплати податків і зборів, а також зарахування платежів до бюджетів регіонів. Це створює багато можливостей для зловживань, що завдає непоправної шкоди національній безпеці країни.

Безумовно, зазначені питання повинні бути вбудовані в Концепцію єдиної системи державної фінансової безпеки в Україні. Саме після прийняття Концепції регіональні влади будуть зобов'язані законодавчо встановити, що рахункові палати регіонів зобов'язані мати статус самостійної юридичної особи і перебувати поза структурою виконавчої влади, а основними принципами їх діяльності — повна функціональна і організаційна незалежність і відкритість. Крім того, видається обґрунтованим наділити рахункові палати України правом проведення контрольних заходів у регіональних управліннях виконавчих органів з питань повноти та своєчасності зарахування обов'язкових платежів у територіальні бюджети.

Таким чином, може бути вирішена задача впровадження ще одного найважливішого для забезпечення національної безпеки принципу функціонального об'єднання всіх органів на основі національних інтересів. Важливо, щоб вся система єдиного державної фінансової безпеки в країні будувалася на єдиних принципах. У кожному з регіонів повинен бути незалежний орган державної фінансової безпеки. Все це буде благотвор-

но позначатися як на регіональній безпеці окремих регіонів, так і на національній безпеці країни загалом. В цьому випадку вибудовувана нами система буде єдиною виключно тому, що побудована на єдиних принципах функціонування та вирішення поставлених завдань, з чітким визначенням органів контролю і поділом функцій і повноваження кожного з них [4, с. 87].

Як зазначалося раніше, формування ринку на сучасному етапі докорінно відбивається і на фінансовій діяльності, і на проведенні фінансового контролю в процесі її здійснення. Змінилися цілі, завдання фінансового контролю, його зміст. І як наслідок, в останні роки були скасовані органи народного, партійного контролю і сформовані нові контрольні органи, що дозволяє говорити про зміну суб'єктного складу фінансового контролю.

У сучасних умовах України необхідно зберегти своє соціальне призначення, що має бути виражене і сформульовано в його економічній політиці, спрямованій на забезпечення загальнонаціональних інтересів, соціальної безпеки особистості і суспільства. Це означає, що державний фінансовий контроль, здійснюваний в країні, повинен сприяти боротьбі зі зловживаннями, корупцією, у процесі перерозподілу власності, управління фінансовими потоками. За допомогою його здійснення повинні зніматися гострі суспільні суперечності і послаблюватися соціальну нерівність. Важливою гарантією збереження соціальної спрямованості економічної, а також фінансової політики держави в процесі здійснення фінансової діяльності є не тільки законодавче закріплення принципів її реалізації, а й посилення системного державної фінансової безпеки [5, с. 271].

Реалізація названих практичних заходів дозволить, на наш погляд, створити в процесі реформування економіки України адекватний механізм державної фінансової безпеки і захистити його від протиправних дій, що буде сприяти зміцненню національної безпеки країни. Як показав досвід, сподіватися тільки на ефективність дій ринкових механізмів в економіці вкрай помилково. Необхідно переглянути погляди на роль держави в регулюванні ринкових відносин. Мова не може йти про повернення до адміністративно-командної системи, але запозичення виправдали себе механізмів державного впливу на економіку, в тому числі державної фінансової безпеки, в поєднанні з закономірностями розвитку ринкового суспільства дозволить приступити до вирішення перерахованих раніше проблем без збитку для національної безпеки України.

У сучасних умовах вирішення проблем національної безпеки сприяє система державної фінансової безпеки. Створення такої системи дозволить не тільки упорядкувати економічні відносини в державі, а й вирішити питання інформаційної взаємодії правоохоронних та фінансових органів, які забезпечують економічну безпеку країни.

Відомо, що основна маса фінансових коштів продовжує працювати в системі державних бюджетів всіх рівнів. І саме тут спостерігається найбільша кількість різних порушень. Сьогодні виявлення загроз економічній безпеці та прогнозування їх наслідків здійснюється за допомогою фінансового моніторингу, в основі якого лежить розрахунок поточних значень

індикаторів її стану, прогноз їх зміни і формування інформаційно-аналітичної бази [6, с. 287].

Оскільки бюджетний процес охоплює чотири різних стадії бюджетної діяльності (складання проекту бюджету, його розгляд і затвердження, виконання, складання звіту про виконання бюджету і його затвердження), то система моніторингу повинна бути унікальною для кожного етапу.

Сьогодні з появою нових інформаційних технологій стало можливим повною мірою забезпечити відкритість бюджету. Нові вітчизняні інформаційні технології та технології, що використовуються в глобальній мережі Інтернет, дозволяють довести інформацію про бюджет до всіх зацікавлених сторін. Системний підхід з його потужним сучасним арсеналом, технологія інтеграції інформаційних ресурсів і моніторинг за всіма учасниками бюджетного процесу дозволяють реалізувати концепцію прозорого бюджету і забезпечити можливість у реальному масштабі часу контролювати витрати і доходи кожного бюджету одержувача.

Головним об'єктом фінансового контролю повинна стати не тільки звітна документація бюджету одержувача, а й інформація по всіх платіжних документів, що підтверджують рух коштів, первинних облікових документів, за операціями з цінними паперами, майном і т.п.

Аналіз змісту завдань фінансового контролю, їх складність, масштабність і багатогранність показують, що оптимізувати підготовку і процедуру проведення фінансового контролю в сучасних умовах можна тільки за допомогою єдиної електронної системи, яка має доступ до інформації про фінансово-господарської діяльності всіх органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій [7].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Досягнення поставлених перед фінансовим контролем, передусім державним фінансовим контролем, цілей вимагає реалізації певних завдань (напрямів), які можна звести до наступного: а) проведення перевірки виконання фінансових зобов'язань перед державою та місцевими органами усіма суб'єктами фінансових правовідносин; б) перевірка правильності використання державними і муніципальними установами, організаціями та підприємствами знаходяться в їх господарському віданні або оперативному управлінні грошових коштів (бюджетних коштів, банківських позичок і т. д.); в) перевірка дотримання правил здійснення різних фінансових операцій, розрахунків, зберігання грошових коштів названими раніше суб'єктами). Виявлення внутрішніх резервів виробництва, більш економного та ефективного витрачання матеріальних та грошових ресурсів; д) превентивне завдання, що складається в попередженні та запобіганні можливих порушень фінансового законодавства та фінансової дисципліни; е) перевірка законності в діяльності державних і місцевих органів влади, що беруть участь у фінансовій діяльності.

Результатом реалізації названих завдань є досягнення правопорядку в процесі здійснення фінансової діяльності. Фінансовий контроль забезпечує, таким чином, зворотний зв'язок, що виступає необхідною умовою прийняття вірних управлінських рішень. Правиль-

но поставлений фінансовий контроль сприяє вирішенню, в тому числі питань, що стосуються національної безпеки країни.

Література:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588>
2. Давидюк О.О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системних показників [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua>
3. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки: [підручник] / В.А. Ліпкан. — К.: КНТ, 2009. — 631 с., С. 362—363.
4. Гнибіденко І.Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика / За ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового та ін. — К.: КНЕУ, 2006. — 292 с.
5. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист: навч. посіб. із соц. політики / Е. Лібанова, О. Палій. — К.: Основи, 2004. — 491 с.
6. Беляєв О.О. Соціально-економічна безпека: навч. посіб. / О.О. Беляєв, Л.П. Бортнікова, В.І. Кириленко та ін. — К.: КНЕУ, 2010. — 316 с.
7. Грабко Є.В. Забезпечення соціальної безпеки в Україні: регіональний аспект [Електронний ресурс] / Є. Грабко // Публічне адміністрування: теорія та практика. — 2010. — Вип. 2 (4) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/Patp/2010_2/10gevura.pdf

References:

1. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order "On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588> (Accessed 20 July 2020).
2. Davydiuk, O.O. (2020), Sotsial'na bezpeka: problemy teoretychnoho analizu ta pobudovy systemnykh pokaznykiv [Social Security: The Problems of Theoretical Analysis and the Construction of Systemic Indices], available at: <http://www.cpsr.org.ua> (Accessed 20 July 2020).
3. Lipkan, V.A. (2009), Teoriia natsional'noi bezpeky [The theory of national security], CST, Kyiv, Ukraine.
4. Hnybidenko, I.F. (2006), Sotsial'na bezpeka: teoriia ta ukrains'ka praktyka [Social Security: Theory and Ukrainian practice], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Libanova, E. (2004), Rynok pratsi ta sotsial'nyj zakhyst [Labor market and social protection], Osнови, Kyiv, Ukraine.
6. Bieliaiev, O.O. (2010), Sotsial'no ekonomichna bezpeka [Socio economic security], KNEU, Kyiv, Ukraine.
7. Grabko, Ye.V. (2010), "Ensuring social security in Ukraine: regional aspect", Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka, vol. 2 (4), available at: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/Patp/2010_2/10gevura.pdf (Accessed 20 July 2020).

Стаття надійшла до редакції 30.04.2021 р.